

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

Ajuntament de
Barcelona

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

Juny de 2017

**Direcció de Serveis d'Infància, Joventut i Gent Gran
Departament de Joventut**

Autoria:

Jordi Estivill i Castany

Unitat d'anàlisi de la realitat juvenil

El present document es fruit de l'encàrrec assumit pel Departament de Joventut en el marc de la constitució del Grup de Treball per al Programa Retorn amb Oportunitats, mesura acordada en el Pla per al Foment de l'Ocupació Juvenil de Qualitat 2016-2020. La proposta inicial, presentada al mes de març de 2017, s'elaborà amb diferents fonts de dades, mirant de compensar, en la mesura de les possibilitats, l'absència de dades fidedignes i rellevants en aquest àmbit, intentant donar una visió complexa del fenomen fugint d'apriorismes. Entre d'altres, es van utilitzar les dades disponibles de l'Enquesta de Joves Barcelona 2015. Els diferents agents participants del Grup de Treball van analitzar-lo i hi van fer les aportacions corresponents. Aquesta versió dóna resposta a aquestes mancances per convertir-se en el diagnòstic definitiu.

Introducció

Les migracions han estat un fet present des de l'inici de les societats humanes. No obstant, les motivacions que la provoquen, la magnitud i les direccions dels fluxos, etc. varien segons el moment històric i el context geogràfic. L'explosió demogràfica dels darrers cent anys, la globalització, les desigualtats econòmiques entre països i regions, la major facilitat per viatjar i l'auge del cosmopolitisme han convertit les migracions en un fenomen global, nombrós i complex. Mentre fa dos cents anys el fet d'emigrar s'associava a un viatge transoceànic i a un establiment en molts casos de per vida, una de les característiques de la migració del segle XXI és la "mobilitat múltiple". Lluny de tractar-se exclusivament d'un moviment Sud-Nord, els patrons han canviat de forma qualitativa i s'han diversificat (Cortés et al., 2015). Aquesta complexitat posa en dubte el mateix concepte de migració, associat normalment a un fet no del tot voluntari i a un establiment més o menys fix. Avui observem com canviar de país o ciutat pot ser fruit d'un impuls voluntari, com hi ha persones que retornen o que es mouen a diferents llocs en moments diferents. Apareixen altres termes com la circulació, el trànsit o el moviment de persones a l'hora de conceptualitzar aquests fluxos i canvis residencials, però també certa confusió, per exemple entre migració de retorn i circularitat migratòria (la circularitat implica un trànsit periòdic d'anada i de tornada lligat, per exemple, a la feina estacional o de temporada).

Així, si bé davant de l'arribada de persones de països en vies de desenvolupament parlem sobretot d'immigració per motius econòmics, la marxa de persones del nostre país a d'altres països pot tenir raons diverses. En el cas concret de les persones joves els canvis en els hàbits i valors respecte a la mobilitat es

produeixen abans i de forma més intensa, per això s'ha generalitzat l'opció de viatjar i també d'establir-se a l'estranger. En l'àmbit europeu la construcció europea i la lliure circulació ha generalitzat i normalitzat la mobilitat de les persones joves, sigui per viatjar o per estudiar (9 milions de joves europeus han participat al programa Erasmus en 30 anys).

Quan s'inicia la crisi econòmica actual, els moviments migratoris canvien en diferents sentits. Disminueix el volum de població que immigra -que no desapareix- i augmenta la quantitat de població que, residint aquí, es desplaça a altres indrets. Entre la població jove també es produeixen aquests canvis, però alhora s'accentua un flux de persones joves cap a l'estranger, on els factors econòmics i les dificultats per aconseguir les expectatives laborals aquí tenen una explicació central. En magnitud però, són molts més els i les joves que retornen als llocs on tenen els seus orígens o arrels familiars, sovint països en vies de desenvolupament, que els que marxen buscant expectatives laborals a països amb els que no tenen cap vincle previ. Alhora, continuen marxant moltes persones joves a estudiar, aprendre idiomes o buscant experiències de forma voluntària i que poden acabar establint-se o no en aquests països.

Per tant, quan es planteja la posada en marxa d'un programa de retorn amb oportunitats per a joves que han marxat de Barcelona, cal identificar quins són els perfils de joves que han marxat, quins poden tenir voluntat de tornar i quins són els i les joves dels quals es vol afavorir aquest retorn. En la mateixa direcció caldrà definir quines són les oportunitats que s'han d'oferir per cobrir les necessitats que aquestes persones puguin tenir en retornar a la ciutat.

La impossibilitat de mesurar el fenomen

Davant la percepció de que, des de 2008 hi ha hagut joves que han hagut de marxar a buscar feina a l'estranger, sorgeix el neguit de saber de quantes persones estem parlant. Cal dir-ho ras i curt: és impossible conèixer quants i quantes joves barcelonines han abandonat la ciutat per aquests motius. Totes les possibles dades de registre amb les que puguem trobar-nos pateixen biaixos i subrepresentacions molt importants i les estimacions que es poden fer contenen un component valoratiu important. Per tant, no existeix una font o indicador estadístic capaç de mesurar de forma global la quantitat de persones joves que han marxat en els darrers anys.

La majoria de dades que podem trobar provenen del padró i de l'estudi de les seves variacions. Però hi ha diversos factors que esbiaixen aquest recompte oficial. El més important és la manca d'incentius –o directament les contraindicacions- per comunicar la residència a l'estranger a través del cos consular¹, cosa que fa que forces persones no modifiquin el seu empadronament. La lliure circulació de persones dins l'àmbit europeu facilita aquests desplaçaments no registrats. I regularitzar aquesta situació pot suposar haver de viatjar fins al consolat més proper, quedar-te sense metge de capçalera quan véns de visita, sense dret a vot a les eleccions municipals o sense poder estar a les llistes de sol·licitants de pisos de protecció oficial. Per altra banda, les variacions anuals del padró poden recomptar persones que facin més d'un moviment a l'any de forma circular. A més, en el cas de les persones de nacionalitat

estrangera, si no renoven el seu padró cada cert temps se les dóna de baixa encara que sigui amb cert retard, mentre que per les que tenen nacionalitat espanyola no hi ha cap mecanisme d'aquesta mena. Fins i tot l'emigració es pot donar per problemes estadístics: millora el registre i es depuren persones que ja no es trobaven aquí però apareixen com a emigrants. En el cas del registre de ciutadans que viuen a l'estranger, la Llei 52/2007 de Memòria Històrica ha significat un augment notable de persones inscrites, que poden semblar persones que han marxat, quan simplement han aconseguit la nacionalitat espanyola sense marxar del país on han viscut sempre.

Les conseqüències estadístiques de tot això són evidents: les xifres anuals del PHRE (Padró d'Habitants Residents a l'Estranger), del CERA (Cens Electoral de Residents Absents) o de la EVR (Estadística de Variacions Residencials) no són un indicador precís ni de quants barcelonins marxen, ni de en quin moment ho van fer. Només són una mostra petita i esbiaixada de la gent que se n'ha anat en els últims dos, tres, quatre o cinc anys (González Ferrer, 2013). Quan es comparen amb les dades de registre d'entrada que alguns països tenen, ens trobem amb una gran infrarepresentació dels registres espanyols. Autores com Amparo González Ferrer o moviments polítics d'espanyols a l'exterior, com la Marea Granate, han assenyalat que la xifra de residents a l'exterior podria ser entre 4 i 7 vegades superior a les dades estadístiques espanyoles. A més aquest subregistre podria estar afectant en major mesura a les persones joves. Segons les dades britàniques les persones de nacionalitat espanyola d'entre 18 i 25 anys que arriben al Regne Unit són més del 35% del total d'arribades de l'Estat. En canvi segons les xifres espanyoles aquest grup d'edat no representa ni el 10% del total, posant en evidència que són

¹ Segons una enquesta de l'estudi *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de crisis. Análisis y datos de un fenómeno difícil de cuantificar*, un 68,4% dels joves espanyols residents a Europa afirmava no haver-se registrat en el consolat corresponent.

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

les que romanen més invisibles en les estadístiques (González Ferrer, 2013).

En el camp de les estimacions, l'estudi més conegut i profund en aquest camp, publicat per l'Injuve el 2014, xifrava de forma estimada en uns 218.000 els joves espanyols que haurien marxat entre 2007 i 2013, suposant un 5% de la població jove total. Dades de diferent mena sovintegen, amplificades pel ressò mediàtic dels titulars que busquen quantificar aquesta dinàmica: un milió de joves espanyols, 25.000 joves catalans entre 2009 i 2015, gairebé un de cada cinc joves de Barcelona des de l'inici de la crisi, etc. Entre els recomptes conservadors o amb infrarepresentació i un cert alarmisme estadístic, cal afirmar que es tracta d'un fenomen real, que potser preocupa especialment a nivell qualitatiu, però que

quantitativament no es pot considerar un moviment migratori excepcional o especialment nombrós.

Així, si descartem la temptació de tenir una xifra absoluta exacte podem, en qualsevol cas, recollir força informació que ens aportï elements explicatius sobre aquesta qüestió. Si aïllem el fet que els registres existents no inclouen un volum important de les persones que marxen, podem de totes maneres extreure'n coneixement sobre l'evolució, les motivacions, les característiques de les joves emigrades, etc. Dades que poden ser útils a l'hora de definir les accions o programes que es poden adreçar a aquestes persones.

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

Anàlisi de les dades existents: quantes, com i quan

Si haguérem de dir quins efectes de la crisi han generat més impacte i han conformat l'imaginari simbòlic sobre els col·lectius més directament afectats per la crisi, probablement conclouríem que són els desnonaments i les xifres d'atur juvenil. Que la crisi té un rostre jove és quelcom conegut i són molts els indicadors que ho certifiquen. No ens aturarem aquí a fer una descripció de l'evolució del mercat laboral i de la situació de les persones joves en els darrers anys, però si és bo recordar que no només els indicadors sobre ocupació i qualitat de l'ocupació juvenil han experimentat un empitjorament accentuat durant els anys de crisi. Si analitzem les dades sobre l'emancipació, les taxes de risc de pobresa de la joventut o fins i tot la cobertura de les polítiques socials que se'ls adrecen observem un retrocés preocupant.

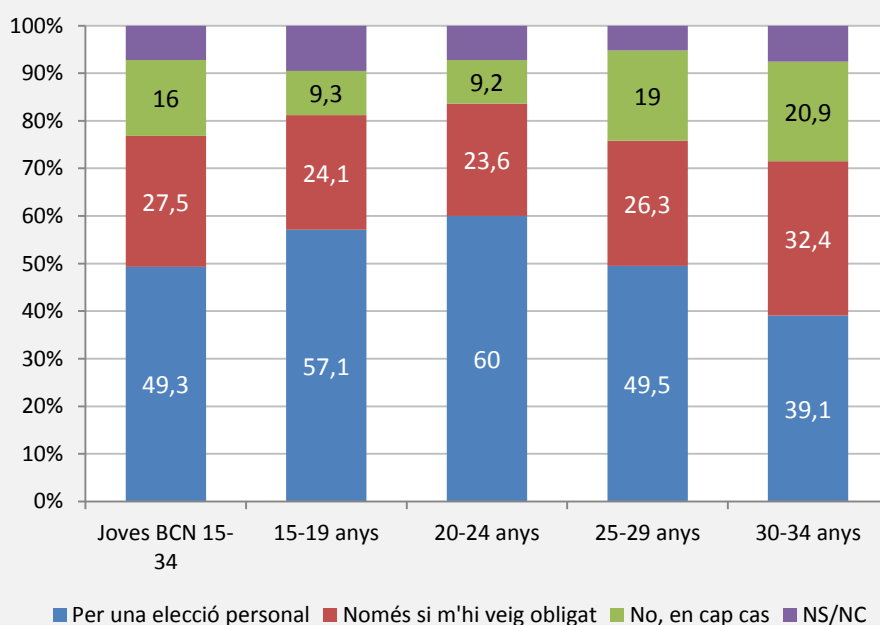
Aquest escenari advers està estretament lligat amb la decisió que han pres moltes persones joves de marxar a l'estranger a treballar en els darrers anys, en veure que aquí les oportunitats eren reduïdes o no acomplien les seves expectatives sobre el lloc de treball. Segons l'Organització Internacional del Treball, per cada punt percentual que augmenta l'atur en un país desenvolupat, s'incrementa en mig punt el desig dels i les joves d'anar-se'n fora.

a) Els i les que es plantegen marxar

A l'Enquesta de Joves elaborada per l'Ajuntament de Barcelona l'any 2015 es va preguntar a les persones enquestades si havien treballat mai a l'estranger i sobre la seva disposició a marxar a treballar-hi en el futur. Malgrat que no podem comparar les dades amb altres onades per veure l'evolució, l'anàlisi de les respostes ens dona les primeres indicacions sobre les motivacions, el grau de voluntarietat i el perfil de les joves amb més i menys predisposició a emprendre aquesta opció.

Gràfic 1. Disposició a marxar a treballar a l'estranger segons grups d'edat. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2015. Percentatge.

Font: Enquesta de Joves Barcelona 2015

La joventut de la ciutat mostra una notable disposició a marxar a treballar fora de l'Estat. Sigui pel context que hem esmentat o també per la normalització d'aquests moviments migratoris, tres de cada quatre joves prendrien aquesta decisió, concretament el 76,8%. Un 49,3% ho faria per una elecció personal, un 27,5% només

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

en cas de veure-s'hi en l'obligació i un 16% no ho faria en cap cas. Veiem doncs també que dels que sí marxarien, una majoria ho faria -o creu que ho faria- com a elecció lliure.

Per grups d'edat les diferències són força significatives. El grup de 20 a 24 anys és el que amb més facilitat marxaria a fora, amb poca diferència respecte el grup de 15 a 19. A partir d'aquí, en les franges d'edat superiors, el percentatge de persones que ho descarten del tot es dobla fins al voltant del 20% i dins de les que sí marxarien creix la proporció de les que només ho farien si s'hi veiessin obligades.

Mentre un 18% d'aquestes no ho faria en cap cas, en el cas dels nois suposen el 13,9% dels homes.

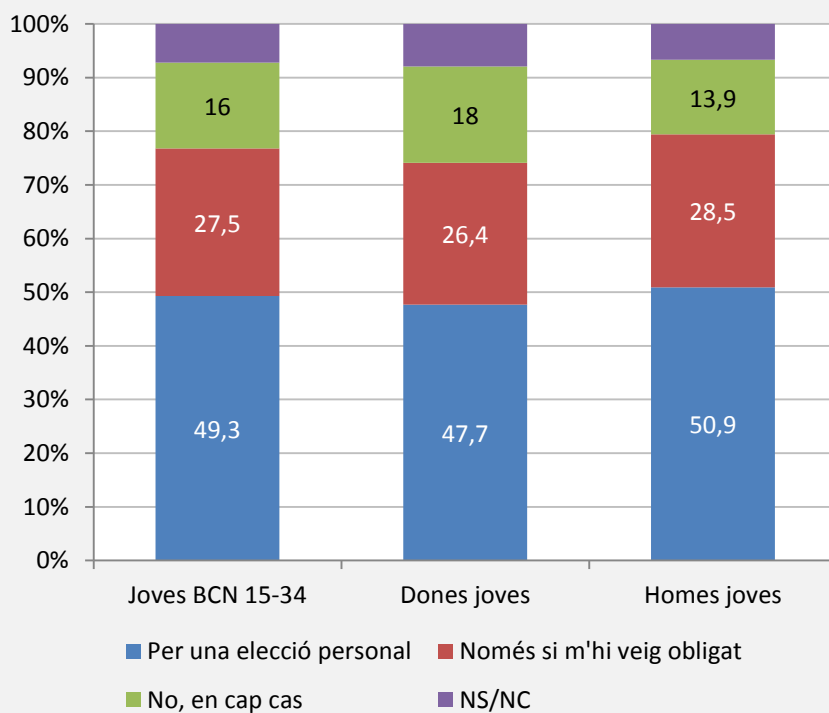
A l'estudi *Gènere i inserció laboral* publicat per l'Agència per la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU) l'any 2012, es preguntava també a les persones enquestades la seva disposició a canviar de residència per motius laborals. En una escala de l'1 al 7, de menys a més disposició, la mitjana per a les dones fou d'un 3,06 i en el cas dels homes creixia fins al 3,68. Sembla doncs que, almenys respecte a la intenció prèvia, es corrobora que els homes són

més proclius a marxar. I això passa probablement per qüestions clàssiques de la socialització del gènere, com els valors respecte el treball, la dicotomia espai privat-espai públic i l'accés desigual, la llibertat de moviment i la por cap allò desconegut.

Si parem atenció a les diferències en funció de la classe o el nivell socioeconòmic, de nou trobem matisos significatius. Mentre que entre les persones joves de nivell socioeconòmic baix, la proporció

Gràfic 2. Disposició a marxar a treballar a l'estranger per sexes. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2015.
Percentatge.

Font: Enquesta de Joves Barcelona 2015.

En el cas dels sexes també hi ha un cert desequilibri en les respostes. Bàsicament s'observa com les dones joves tenen menys predisposició a marxar, ja sigui de forma voluntària o obligada per les circumstàncies.

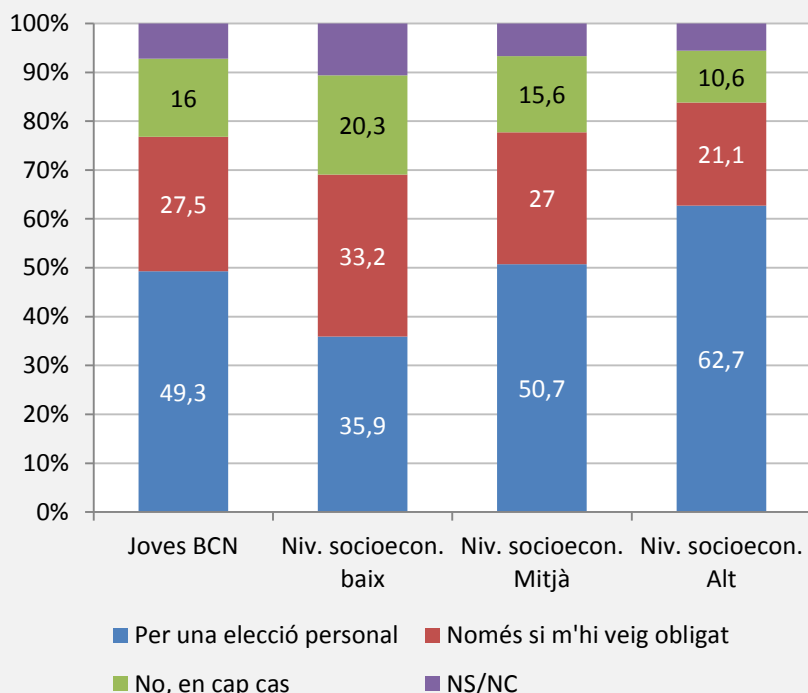
que marxaria com a elecció personal cau fins al 35,9%, en el cas de les que se situen en l'estrat d'alt nivell econòmic augmenta fins al 62,7%.

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

Gràfic 3. Disposició a marxar a treballar a l'estranger segons nivell socioeconòmic. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2015. Percentatge.

Font: Enquesta de Joves Barcelona 2015.

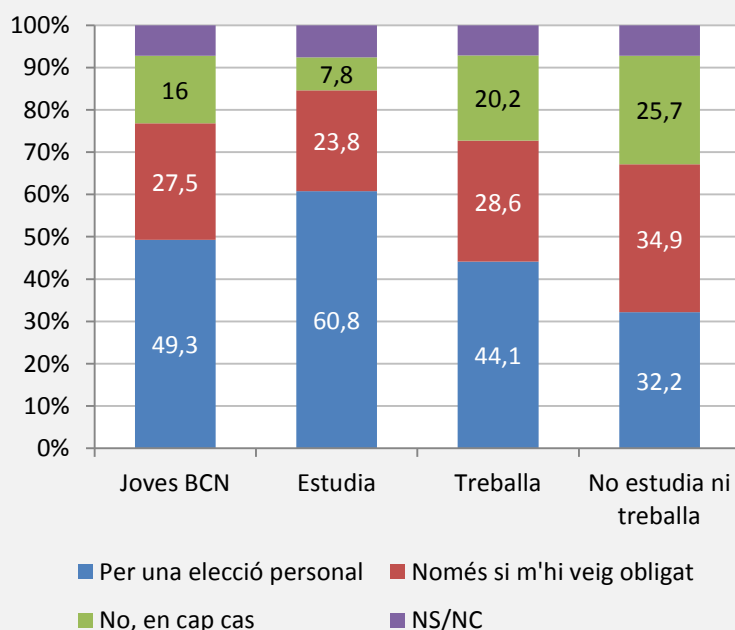
que treballarien a l'estranger en un futur tenen a veure amb dues grans qüestions. Per una banda amb la classe social i el nivell d'estudis i per altra amb com d'establert tenen ja el seu projecte de vida. Així, **el perfil més predisposat és el d'un home de 20 a 24 anys, de nivell socioeconòmic alt i que cursa estudis superiors**. Per contra el fet de treballar, d'estar ja emancipat, tenir més edat i sobretot tenir fills i filles són factors que determinen una menor disposició a marxar a

Per últim, en relació a la situació d'activitat s'observa que el col·lectiu menys disposat a marxar és el d'aquells joves que no estudien i tampoc treballen, amb un 32,2% dels quals ho farien com a elecció personal. Els que estudien són els que més fàcilment acceptarien aquesta opció i només un 7,8% no ho faria en cap cas. En canvi les joves que treballen i que, per tant, en millors o pitjors condicions però tenen inserció laboral, se situen en un punt intermedi amb un 44,1% que marxaria per decisió personal i un 20,2% que no marxaria en cap cas.

En resum veiem com els perfils de les persones joves de la ciutat

Gràfic 4. Disposició a marxar a treballar a l'estranger segons situació respecte el treball. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2015. Percentatge.

Font: Enquesta de Joves Barcelona 2015.

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

treballar a l'estranger o només en cas de veure-s'hi forçades.

L'Enquesta de Joves de 2015 permet també analitzar les diferències entre els districtes de la ciutat. La joventut dels Districtes de Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia destaca com la que més fàcilment treballaria a l'estranger com a elecció personal, amb un 67% i un 61,4% de joves respectivament, a força distància de la mitjana de la ciutat d'un 49,3% i dels percentatges de Nou Barris, Sant Martí i Sant Andreu, entre el 30% i el 36%. Pel què fa als i a les que

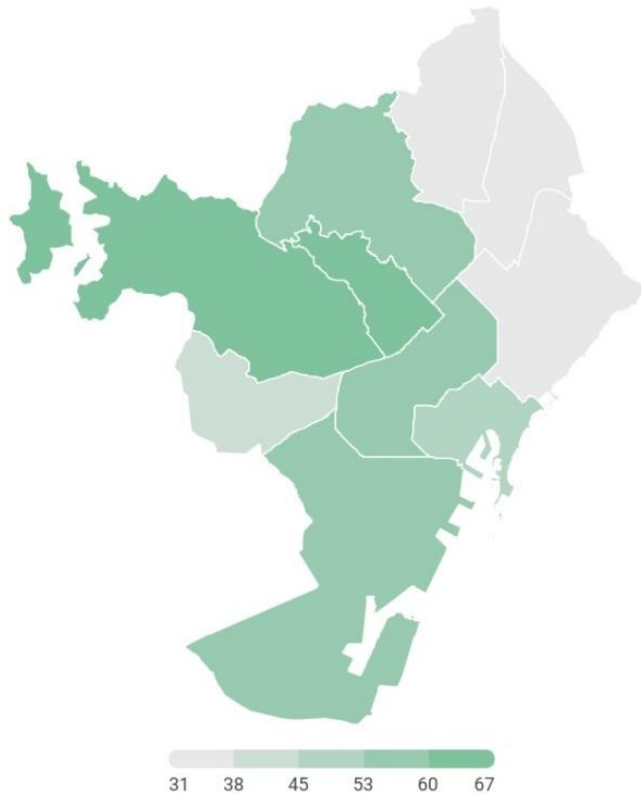
marxarien només en cas de veure-s'hi obligades, destaquen clarament els percentatges de Nou Barris i Sant Martí. Aquests són els dos únics districtes on hi ha més individus que marxarien només si s'hi veuen empesos, que no pas joves que ho farien com a decisió lliure. Per últim encapçalen la proporció dels que no anirien a l'estranger a treballar en cap cas, Sant Martí, Les Corts i Sant Andreu. Veiem com, a grans trets, aquestes dades es corresponen amb les diferències en la composició del col·lectiu jove de cada districte de la ciutat.

Van, vénen o hi viuen?

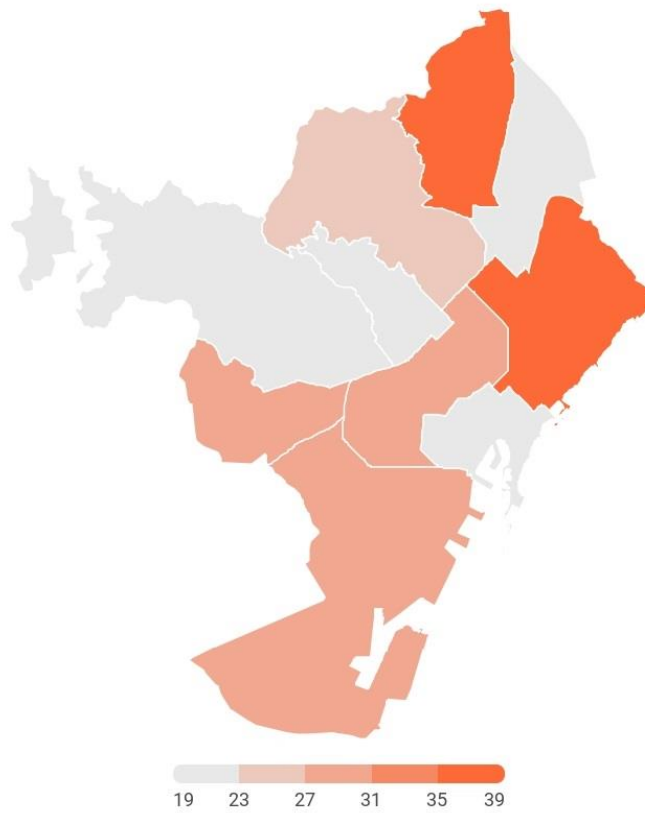
Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

Gràfic 5. Disposició a marxar a treballar a l'estranger per districtes municipals. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2015. Percentatge.

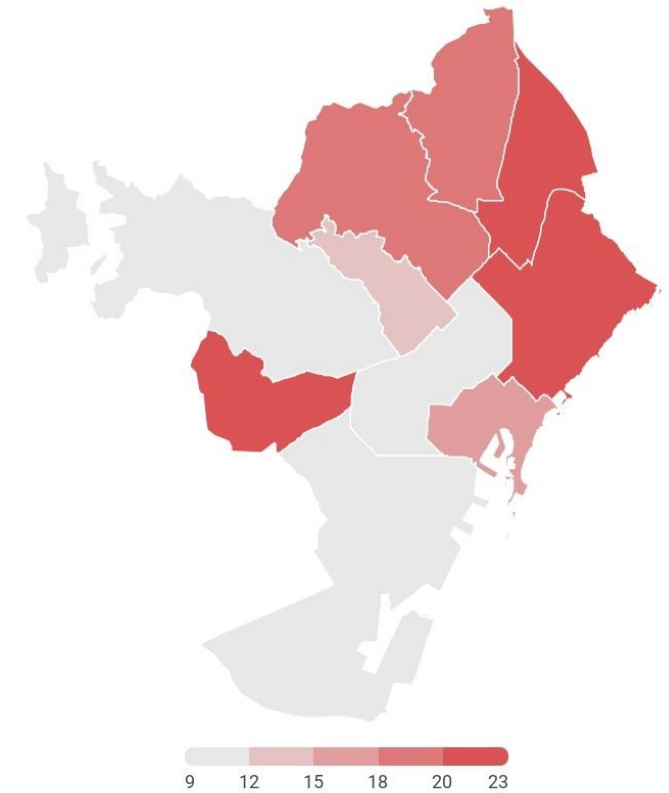
Marxaria per una elecció personal

Només si m'hi veig obligat/da

No, en cap cas

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

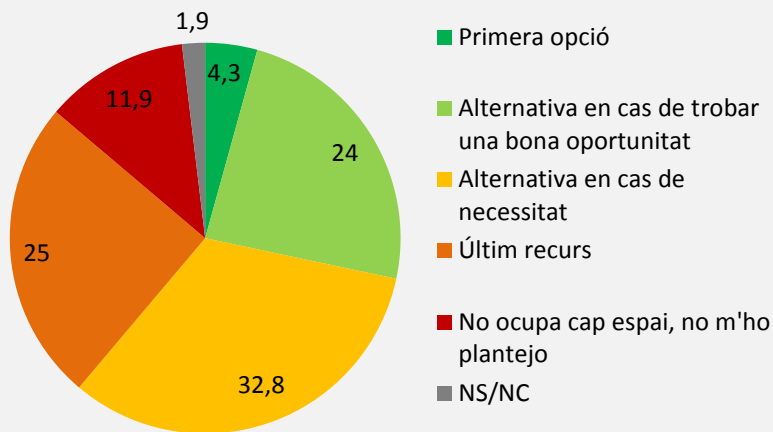
L'estudi d'àmbit espanyol *Jóvenes y empleo, desde su propia mirada*, editat pel Centro Reina

específics sobre el col·lectiu d'estudiants universitaris, com el projecte *eMovix, L'emigrant*

2.0. Segons aquest projecte el 90% dels universitaris catalans pensen que hauran de marxar en el futur i n'hi ha més que s'ho plantegen com una sortida laboral que no pas d'estudis, alhora que ho perceben com una experiència personal. L'estudi apunta que conèixer gent establerta a l'estranger i un nivell d'anglès autopercebut més alt dels i les estudiants afavoreix que es plantegin marxar.

Gràfic 6. Posició que ocupa l'emigració com a estratègia o opció en la recerca de feina. Joves de 16 a 29 anys. Estat espanyol, 2016. Percentatge

Font: Estudi *Jóvenes y empleo, desde su propia mirada* (Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud).

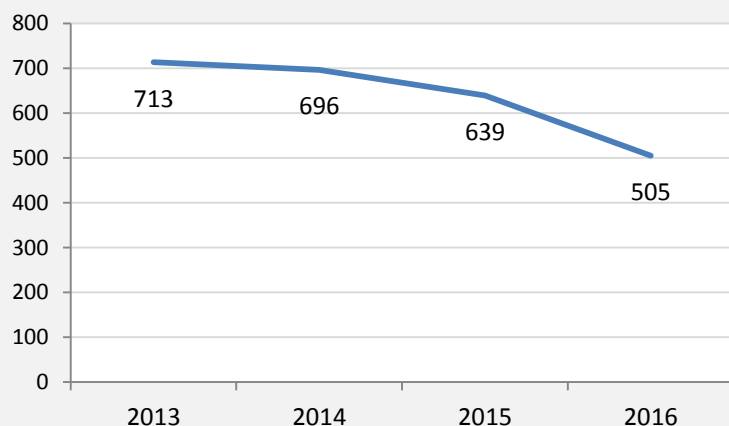
Sofía sobre Adolescencia y Juventud ofereix resultats comparables als anteriors en preguntar pel mateix tema. Amb una formulació de les respostes una mica diferent, trobem que un 11,9% de la joventut espanyola no es plantejaria en cap cas l'emigració i un 25% només ho faria com a últim recurs. Un 32,8% ho troba una alternativa en cas de necessitat i un 24% ho consideraria en cas de trobar una bona oportunitat. Per últim, un 4,3% directament ho veuen com la primera opció.

Pel que fa a les diferències entre perfils de joves, les evidències són molt semblants a les que ofereix l'Enquesta de Joves: a més edat, més integració en el món laboral i menys nivell d'estudis, menys predisposició a emigrar. La relació amb el nivell d'estudis ens la confirmen altres estudis

Les dades evolutives que tenim a l'abast semblen evidenciar un disminució progressiva de la intenció de marxar a treballar a l'estranger en els darrers anys. Si analitzem, per exemple, la trajectòria de l'Assessoria de Mobilitat

Gràfic 7. Total d'assessories realitzades de mobilitat internacional de 2013 a 2016.

Font: Memòries anuals de l'Assessoria de Mobilitat Internacional, Departament de Joventut.

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

Internacional del Departament de Joventut de l'Ajuntament de Barcelona, veiem que de 2013 a 2016 hi ha hagut una disminució del total d'assessories realitzades.

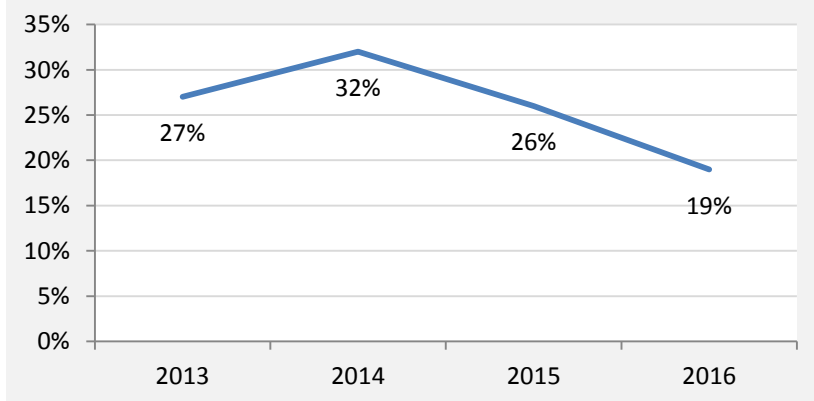
La completa *Guía del Mercado Laboral* espanyol, que publica anualment la multinacional Hays de selecció de personal i reclutament, apunta en la mateixa direcció. En preguntar a una mostra de 6.000 persones amb feina, sobre si valoren realment la possibilitat de treballar a l'estranger el percentatge de respostes afirmatives obtingut ha caigut 13 punts en el mateix període. Malgrat que la manca d'informació sobre la metodologia de l'estudi i del mostreig obliguen a certa cautela, la tendència coincideix.

Podríem inferir que la tímida millora de la situació econòmica i del mercat

laboral està oferint més opcions d'inserció i fent que menys persones, sobretot joves, es

Gràfic 8. Consultes de temàtica laboral del total de consultes ateses a l'Assessoria de Mobilitat Internacional de 2013 a 2016.

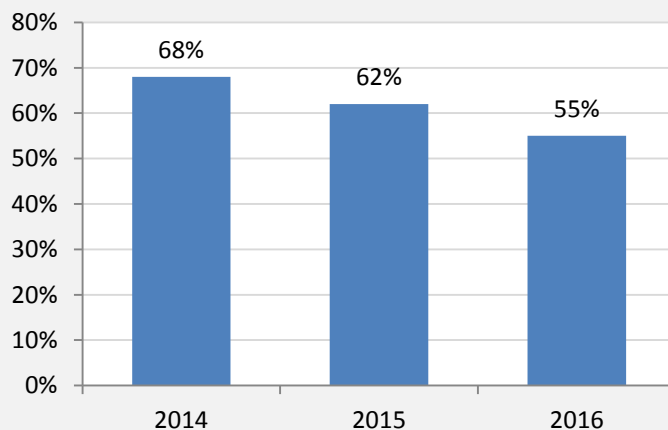
Font: Memòries anuals de l'Assessoria de Mobilitat Internacional, Departament de Joventut.

En el cas concret de les consultes de temàtica laboral ateses observem que de 2014 a 2016 hi ha hagut un retrocés acumulat d'un 42%, de 289 consultes el 2014 a 168 el 2016. Això suposa que han passat de ser un terç del total a significar un 19% el 2016, mentre alhora han augmentat les d'altres temàtiques com les referides al voluntariat a l'estranger. I si observem les dades per sexes obtenim diferències força importants. El 65% de les consultes en matèria laboral són demandades per noies. En general, els equipaments i serveis d'informació juvenil de la ciutat atenen a una major quantitat de dones joves que d'homes, però en una proporció inferior a l'observada aquí. Malgrat que estem parlant de volums petits, això ens comença a indicar que una cosa és la predisposició a marxar i una altra acabar fent-ho, on sembla que les noies prenen més protagonisme.

Gràfic 9. Evolució de la presa en consideració de la possibilitat de treballar a l'estranger. Estat espanyol, 2014-16. Percentatge.

Font: Guía del Mercado Laboral 2016 (Hays).

plantegin aquesta opció. Una altra hipòtesi pot ser que, el volum de persones joves més proclius a buscar oportunitats a l'estranger, donades les dificultats de trobar-ne aquí en els

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

anys següents a l'esclat de la crisi, ja ho ha fet. Dit d'una altra manera, **sense que s'hagi acabat el flux de persones que marxa, i que ja existia abans de la crisi, el pic, el punt àlgid o el "moment sortida" de joves fora del país hauria anat acabant.**

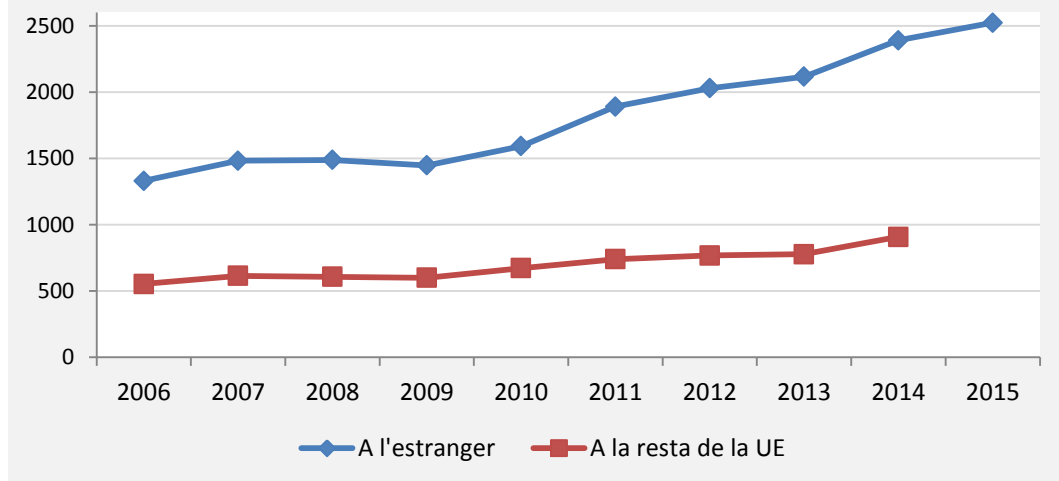
b) Els i les que són fora

Tal com apuntàvem al principi, resulta impossible saber el volum de joves que han emprés aquest camí durant els darrers anys i les estimacions fetes per resoldre-ho ofereixen xifres disperses. Davant la disparitat dels

cosa que suposa un 3,21% de la joventut en base a la població de l'any 2009. Cal apuntar que en el mateix període les persones en la franja d'edat jove es van reduir en quasi 60.000 efectius, un 14,95%. De tots els joves que van marxar a l'estranger de 2009 a 2014, un 38,95% ho va fer a la resta de la UE. Veiem per tant com l'inici de l'etapa de contracció econòmica va fer augmentar l'emigració juvenil registrada, però que el protagonisme de destins com Amèrica front a la UE, probablement expressa un moviment major de persones que retornen al

Gràfic 10. Emigració jove a l'estranger i a la resta de la UE. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2006-15. Nombre de persones.

Font: Moviments demogràfics. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

processos individuals és complex establir què vol dir exactament haver marxat a treballar i, per tant, decidir qui està en aquesta categoria i qui no. Al mateix temps, el període exacte que definim i sobretot les fonts estadístiques que utilitzem, ens faran obtenir resultats prou diferents. Però assumint els biaixos, les xifres ens poden ajudar a interpretar les característiques d'aquest fenomen.

Si estudiem les dades de les persones joves que emigren i de les quals consta la baixa del padró municipal, podem obtenir idees interessants. En els cinc anys posteriors a l'esclat de la crisi, el període 2009-15, 13.989 joves van marxar de la ciutat cap a l'estranger,

seu país d'origen o a on tenen les arrels.

El Padró d'habitants residents a l'estranger és una explotació estadística que l'Idescat realitza de les dades d'inscripció consular que gestiona l'INE. Com és sabut, són moltes les raons que no permeten considerar aquest registre una dada fidedigne de la quantitat de persones que estan residint a l'estranger. No obstant, si assumim que el biaix no hauria de ser molt diferent per uns anys que per uns altres² i que la

² En tot cas un element que se sol identificar com a incentivador de les inscripcions consulars són els processos electorals, excepte les eleccions municipals. Si no s'ha fet aquest tràmit no es pot participar des de l'estranger. La concentració

Van, vénen o hi viuen?

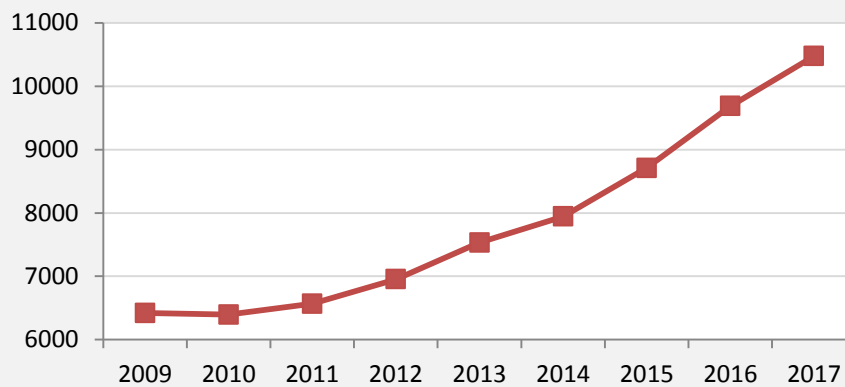
Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

tendència és força regular, podem afirmar que existeix una dinàmica ascendent de joves que són fora. Respecte 2009 hi ha un 63% més de persones en aquesta situació i veiem com

oportunitats laborals, malgrat l'equilibri general, és lleugerament més femenina. Les dades que la Fundació FP recull, sobre la mobilitat europea d'estudiants de cicles formatius a través de la

Gràfic 11. Barcelonins residents a un país estranger sense haver-hi nascut. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2009-17. Nombre de persones.

Font: Padró d'Habitants Residents a l'Estranger (Idescat).

sembla accentuar-se progressivament l'augment. Cal tenir en compte que són dades a 1 de gener de cada any i que moltes persones potser triguen un temps a inscriure's respecte el moment en què van marxar, cosa que podria explicar perquè no és fins a 2011 i 2012 que comença a créixer la xifra.

³Si de nou observem les diferències per sexes les dades són reveladores. Mentre que en el conjunt de persones joves inscrites al PHRE hi ha força equilibri, però una lleugera presència de més homes, si analitzem només les persones joves que resideixen a altres països de la Unió Europea veiem que hi ha una mica més de dones. Això podria indicar que l'emigració lligada a la recerca de millors

d'eleccions en els anys 2015 i 2016, l'alta participació i l'increment concret de la participació juvenil podria haver estat un incentiu per a les persones joves per inscriure's.

³ L'estudi d'inserció laboral triennal de l'Agència per la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya enquesta una gran mostra d'entre tots els universitaris que es van titular quatre anys abans de l'any de realització de la mateixa

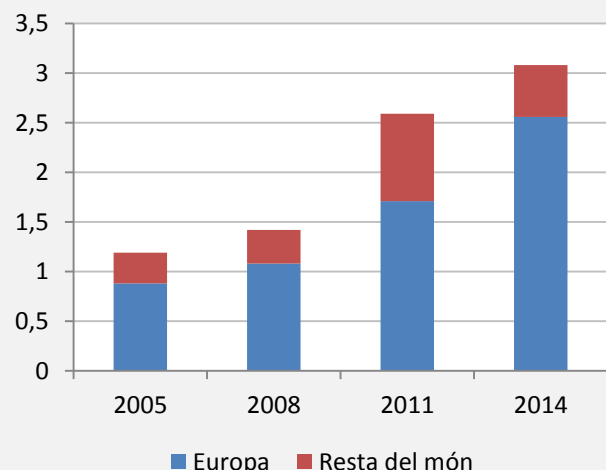
Xarxa FP, apunten més clarament en aquesta direcció. De 2012 a 2015 van participar-hi més del doble de noies que de nois.

La gran enquesta que l'Agència per la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya realitza cada tres anys ens serveix per comparar algunes d'aquestes dades anteriors. Si l'enquesta de l'any

2005 va captar que l'1,19% dels titulats universitaris treballaven a l'estranger, la de l'any 2014, que entrevistava els i les titulades el curs 2009-10, els xifrava en un 3,1%, un augment molt significatiu. Observem també que el gran

Gràfic 12. Persones titulades universitàries que treballen a l'estranger per zones. Catalunya 2005-14. Percentatge.

Font: Enquesta d'inserció laboral dels titulats universitaris catalans (AQU).

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

salt es produeix entre els anys 2008 i 2011 i que la gran majoria ho fa a la resta d'Europa. Intuint que aquest percentatge podria estar subestimat, pel biaix de la no obtenció de resposta a l'enquesta, el mateix estudi afegeix una dada que podria ser més fidedigne: un 3,57% de titulats a l'estranger. És el resultat de sumar-hi aquells i aquelles universitàries de les quals es coneix que no van respondre l'enquesta justament per trobar-se a l'estranger.

Si observem les diferències en nivells acadèmics universitaris superiors, trobem que a major titulació, més percentatge de titulats treballant a l'estranger. En el cas dels Màsters, amb un volum important d'alumnes, el percentatge augmenta poc, fins al 3,79%. Però si ens fixem en les persones que han finalitzat un doctorat, el volum creix fins a un important 14,3% que està treballant a l'estranger. Des de 2008 aquest percentatge ha augmentat sis punts des del 8% inicial. Tot això sense fer l'operació abans esmentada de sumar les no respostes en què es coneix que el motiu és justament estar treballant a l'estranger.

Veient totes aquestes xifres, i recordant la cautela amb la que cal aproximar-se estadísticament a aquest fenomen, a mode de proposta podríem afirmar que, aproximadament entre un 2,5% i un 5% de la joventut barcelonina ha marxat de la ciutat per motius laborals des de l'inici de la crisi.

D'altra banda hi ha autores que matisen el volum de joventut que ha marxat i que

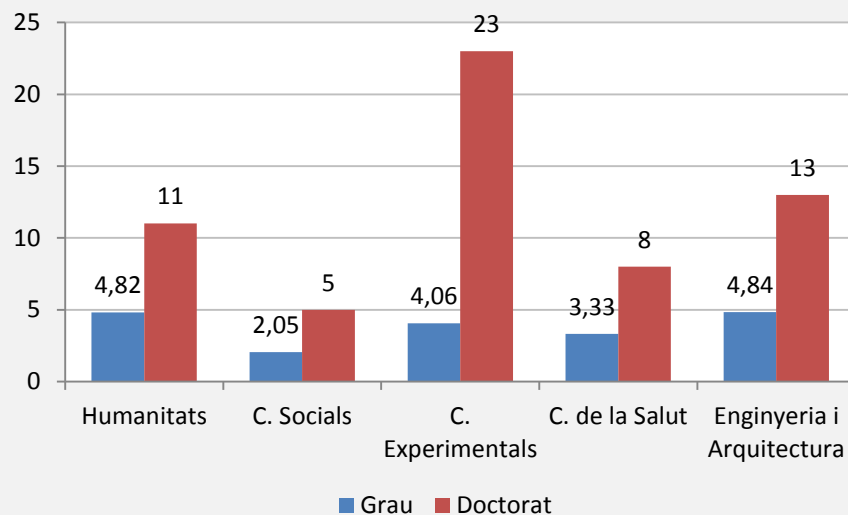
la crisi hagi suposat realment un canvi de cicle. Afirmen que l'emigració d'espanyols nascuts aquí ha anat augmentant de forma gradual des de l'any 2004. Això indicaria que la seva sortida té menys a veure amb la crisi financera que amb altres factors, com per exemple, aconseguir millors condicions laborals i/o llocs de treball més qualificats o, simplement, el desig de viure una experiència internacional (Alaminos i Santacreu (2010), Herrera (2014)).

El treball *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis*, publicat per l'Injuve, sintetitza els itineraris migratoris en tres grans tipus d'estratègia: persones que han anat a estudiar a l'estranger (becades o no) i han buscat la forma de quedar-se al país ampliant la seva xarxa social, les que marxen del nostre país mitjançant un procés de mobilitat interna d'una empresa multinacional i, finalment, les que fa molt de temps que estan aturades a Espanya i busquen, mitjançant qualsevol via, feina a l'estranger (CESB, 2015).

Altres estudis intenten aprofundir en el nivell d'estudis dels emigrants joves i la seva inserció laboral en aquests països, coincidint tots ells en

Gràfic 13. Persones titulades universitàries que treballen a l'estranger segons àrees d'estudis i nivell de titulació. Catalunya 2014. Percentatge.

Font: Enquesta d'inserció laboral dels titulats universitaris catalans (AQU).

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

la idea de que són joves amb estudis superiors. Segons l'estudi de l'Injuve, dirigit per Lorenzo Navarrete Moreno, el 80% de l'emigració actual és de professionals universitaris, el 32% dels quals té postgraus i la immensa majoria estan vinculats al sector serveis. Un altre informe elaborat per l'Organització Internacional per les Migracions l'any 2012 sobre la inserció laboral de la població espanyola emigrant, assenyala que els professionals que aconsegueixen llocs de treball d'acord amb la seva preparació són predominantment de l'àmbit de la salut i de l'arquitectura i l'enginyeria (Díaz, 2012). Junt a aquests perfils hi hauria un conjunt divers de científics, investigadors pre-doctorals i post-doctorals amb una trajectòria emigratòria més llarga. En la resta d'àmbits d'estudis i nivells, per tant, predominaria la sobre-qualificació, és a dir el desenvolupament de feines que requereixen una qualificació inferior.

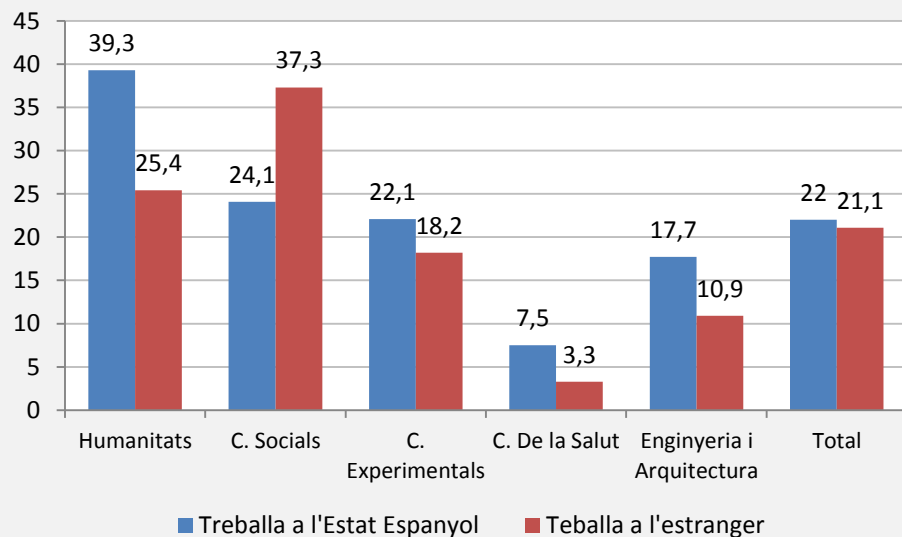
L'Enquesta d'inserció laboral de l'AQU ofereix dades més concretes al respecte. Pel què fa a les àrees d'estudis hi ha diferències importants entre els i les titulades universitàries. En l'àmbit de les ciències socials és on menys persones han marxat a treballar fora, tant en els estudis de grau

com els de doctorat. I en l'altre extrem destaquen els estudis de ciències experimentals, sobretot a nivell de doctorat, probablement per qüestions lligades a la investigació.

La tendència a treballar a l'estranger dels estudiants d'unes branques o altres pot dependre de diverses qüestions, com la situació del mercat laboral específic en origen, però també de les expectatives i possibilitats d'aconseguir una bona inserció en el lloc de destí. Per això és interessant observar els nivells de sobre-qualificació auto-percebuda dels i les estudiants que treballen aquí i de les que ho fan a fora. En total, un 22% del col·lectiu que treballa aquí considera que no desenvolupa funcions universitàries, una xifra molt semblant al 21,1% que treballa a l'estranger. L'única àrea d'estudis on la hi ha més sobre-qualificació a fora és la de les ciències socials, amb un 37,3%. La gran quantitat de graus que s'inclouen en aquesta categoria (són la meitat d'individus de la mostra total) compensa el resultat de la resta de branques. És interessant, per tant, poder veure que per a una persona titulada en Humanitats és estratègic marxar a fora a

Gràfic 14. Sobre-qualificació dels i les titulades universitàries segons àrees d'estudis i localització del lloc de treball. Catalunya 2014. Percentatge.

Font: Enquesta d'inserció laboral dels titulats universitaris catalans (AQU).

treballar, mentre que per a una que ho està en Ciències Socials no surt massa a compte. El mateix passa a nivell de salaris, ja que són l'àmbit d'estudis on els nivells salarials augmenten més tímidament per a les persones

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

que treballen fora. No és d'estranyar doncs que com veïem, en termes relatius, siguin també les persones que menys han marxat.

Dins el projecte *eMovix, L'emigrant 2.0*, l'enquesta que es realitzà a joves catalans que resideixen a Londres també ofereix dades en aquest sentit. Preguntats pel lloc de treball que ocupen, la categoria que agrupa més respostes és la de que fan feines qualificades d'acord amb els seus estudis o una mica menys, però també destaquen els i les que ho fan per sota la seva qualificació. És interessant que quatre de cada deu no es consideren immigrants, perquè són europeus, pel cosmopolitisme, perquè han adoptat la cultura londinenca i pel seu estatus socio-econòmic

de partida que fa que defugin d'aquesta

categoria. Els i les que sí que se'n consideren ho fan perquè tenen feines poc qualificades, per la barrera de l'idioma i la dificultat d'integrar-se. En general expressen molta més satisfacció per la seva experiència

general vivint a

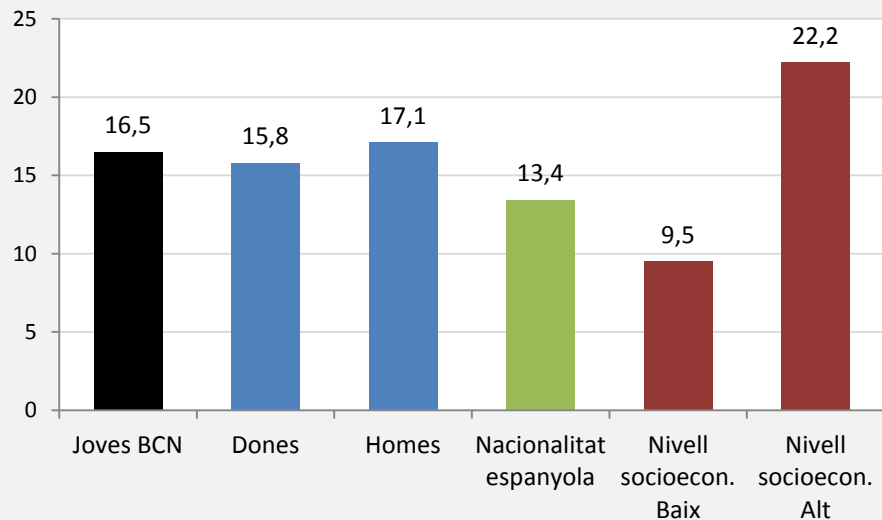
Londres, que per la seva satisfacció amb la feina que realitzen, posant de manifest que la seva vivència té molt a veure també amb altres elements i no només amb el cobrir necessitats de tipus laborals. Per últim veiem com el 35% vol tornar a Catalunya, el 14% voldria però no creu que pugui i un 19% està indecís. Dels que sí opten pel retorn, un 82% ho voldria fer en els següents cinc anys.

c) El retorn

En qualsevol cas, altres dades ens obliguen de nou a matisar aquests volums i afirmacions. Per exemple les xifres de l'Enquesta de Joventut 2015, que fan referència a la proporció de persones joves de la ciutat que han treballat a l'estranger en algun moment. Un 16,5% del col·lectiu jove afirma haver-ho fet⁴, una xifra gens menyspreable. Aquest percentatge és la suma del 13,6% que afirma haver-ho fet per elecció personal i del 2,8% que s'hi va veure obligat. S'entén doncs, que haver treballat fora en algun moment no representa una experiència estranya entre la joventut barcelonina i haver tornat o acabat vivint a la ciutat tampoc. I si de

Gràfic 15. Haver treballat a l'estranger. Joves de 15 a 34 anys. Barcelona, 2015. Percentatge.

Font: Enquesta de Joves Barcelona 2015

nou parem atenció a les diferents respostes en funció de diverses categories veiem com es corroboren algunes intuïcions. Més del doble de persones joves de nivell socioeconòmic alt han treballat fora, en comparació a les de nivell socioeconòmic baix. També veiem com hi ha un cert biaix de gènere i que les persones de

⁴ D'aquesta xifra s'exclouen aquelles persones que procedents d'un altre país havien treballat en aquell país.

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

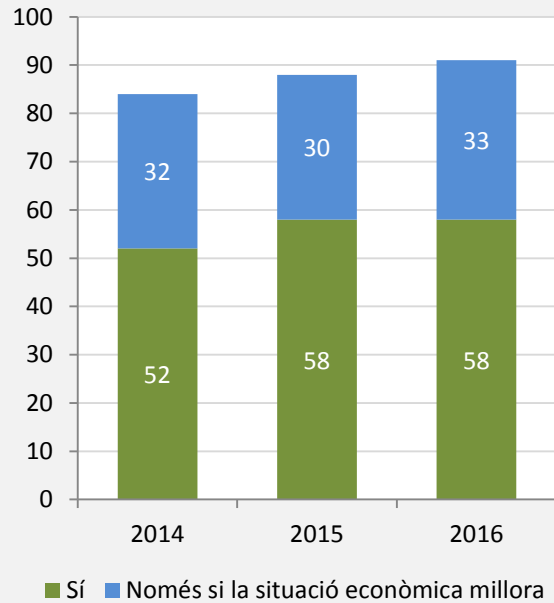
nacionalitat estrangera han protagonitzat més experiències laborals a l'estranger que no pas les de nacionalitat espanyola, sense tenir en compte les que puguin haver tingut en els seus països d'origen.

Un cop vistes les característiques d'aquest fenomen, ens queda preguntar-nos si els i les joves que efectivament han marxat tornaran o no. I si ho fan, quan és que ho faran. Estudis sobre els patrons de retorn en països de l'OCDE indiquen que entre un 20 i un 50% dels migrants en països desenvolupats abandonen aquests països en els cinc anys posteriors a la seva arribada, i que les taxes de retorn en països europeus són més altes que en altres països desenvolupats com els EUA o el Canadà (OCDE, 2008). A més, els que tornen ho fan en els estadis inicials de la seva vida adulta i, per tant, quan són relativament joves (McKenzie, 2007). No obstant, els patrons de retorn també varien en funció del perfil i la qualificació. El retorn de científics i acadèmiques sol estar al voltant d'un escàs 10% (Gaulé, 2011). En canvi el retorn de migrants qualificats en general tendeix a se més elevat i queda determinat, no només per les oportunitats laborals que es generin en origen, sinó també pel moment del cicle vital en que l'emigració es produeix i les seves preferències respecte a l'estil de vida (Gibson & McKenzie, 2011).

Una dada concreta ens l'ofereix l'estudi de Hays abans esmentat, que inclou una mostra de treballadores i treballadors que es troben a l'estranger. Preguntades per si pensen tornar a l'Estat Espanyol en algun moment, un 58% d'aquestes persones va respondre afirmativament en la darrera edició i un altre 33% posant com a condició que la situació econòmica millori. Per tant només un 9% d'aquest col·lectiu no es planteja en cap cas el retorn. Sense grans variacions, la xifra dels darrers tres anys mostra també una lleugera tendència a l'alça.

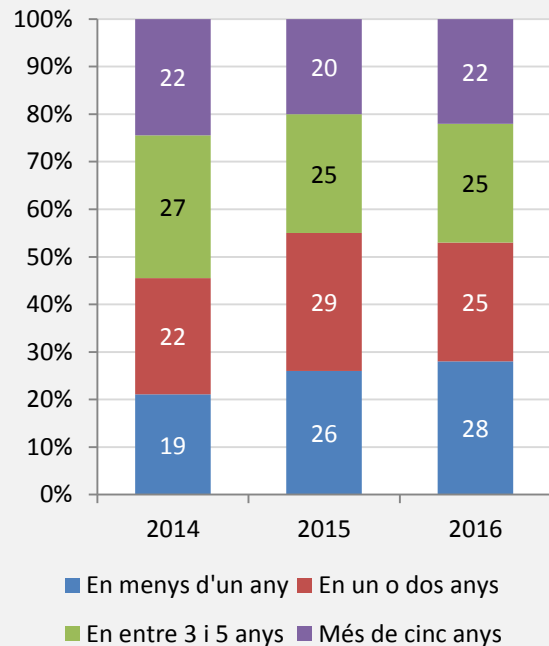
Gràfic 16. Intenció de retornar de la població treballadora a l'estranger. Estat Espanyol, 2014-16. Percentatge.

Font: Guía del Mercado Laboral 2016 (Hays).

Gràfic 17. Termini previst per al retorn de població treballadora a l'estranger. Estat Espanyol, 2014-16. Percentatge.

Font: Guía del Mercado Laboral 2016 (Hays).

Van, vénen o hi viuen?

Diagnosi sobre el fenomen de l'emigració juvenil a Barcelona

Tampoc hi ha grans canvis en la preferència temporal per al retorn entre aquestes persones. Quan se'ls pregunta quin termini s'han proposat per a tornar més de la meitat contesta que menys de dos anys. La proporció dels que es plantegen tornar en menys d'un any sí que ha crescut de forma progressiva, sent el 2014 d'un 19% i el 2016 ja d'un 28% del total.

Si tenim en compte les especificitats del col·lectiu que ens ocupa, les persones joves emigrades de la ciutat, i vistes les darreres

dades, hem de pensar en una probabilitat potser fins i tot major de desitjar aquesta tornada i de voler realitzar-la abans. Sigui quina sigui l'evolució del context econòmic i de les oportunitats de feina aquí, **podem afirmar que hi ha joves que estan tornant i que n'hi ha molts que ho faran o s'ho plantejaran en un futur proper.** Però en tot cas la percepció sobre l'evolució de la situació econòmica i sobre **les seves perspectives laborals i oportunitats en el moment del retorn seran clau per a què el facin efectiu o no.**

Referències bibliogràfiques

- Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (2014). *Universitat i treball a Catalunya 2014*. Barcelona: AQU.
- Alaminos, A., Albert, M.C. i Santacreu, O. (2010). "La movilidad social de los emigrantes españoles en Europa", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, n.129, pp.13-35.
- Alarcón, E. i Fernández, J. A. (2015) *Informe sobre emigració i població barcelonina resident a l'estranger*. Consell Econòmic i Social de Barcelona.
- Cortés, A., Moncó, B. i Betrisey, D. (2015). *Movilidad transnacional de jóvenes españoles y latinoamericanos: Una comparación en contexto de crisis*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fundación de Ayuda contra la Drogadicción.
- Díaz, A. (2012). *Emigración de Profesionales Cualificados: Una Reflexión sobre las Oportunidades para el Desarrollo*. OIM /MAE.
- Gaulé, P. (2011). *Return migration: evidence from academic scientists*. Mimeo Massachusetts Institute of Technology, Cambridge MA.
- Gibson, J. i McKenzie, D. (2011) *The microeconomic determinants of emigration and return migration of the best and brightest: evidence from the Pacific*. *Journal of Development Economics* 95(1): 18-29.
- González Ferrer, A. (2013). "La nueva emigración española. Lo que sabemos y lo que no", *Zoom Político* 2013/18, Fundación Alternativas, Madrid.
- Hays (2016). *Guía del mercado laboral 2016*.
- Herrera Caballos, Mª J. (2014) "Migración cualificada de trabajadores de España al Extranjero", *Anuario de la Inmigración en España 2013*. p. 90-107. Barcelona: CIDOB Barcelona Centre for International Affairs.
- McKenzie, D.J. (2007) "A Profile of the World's Young Developing Country Migrants", IZA Discussion Paper No. 2948, Bonn: Institute for the Study of Labour (IZA).
- Megías, I. i Ballesteros, J. C. (2016). *Jóvenes y empleo, desde su propia mirada*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fundación de Ayuda contra la Drogadicción.
- Navarrete Moreno, L. (2014). *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis. Análisis y datos de un fenómeno difícil de cuantificar*. Madrid: Observatorio de la Juventud de España, INJUVE.
- OCDE (2008). *International Migration Outlook. Return Migration. A New Perspective*. Paris.
- Prades, A., Rodríguez, S., Bernàldez, L., Cazalla, C. i Benito, E. (2012) *Gènere i inserció laboral. Dones i homes deu anys després de graduar-se, iguals o diferents?* Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

